

Meggyógyítható a magyar felsőoktatás

Minél magasabb képzettsége van egy fiatalnak, annál könnyebben boldogul az életben

BALÁZS ERVIN

A konzílium tagjai homlokegyenest más diagnózist állítanak fel: a rektorok a forráskivonásra hivatkozva alultápláltságot, míg a politikai szereplők elhízást állítanak meg. Mindkét félnek igaza lenne, hiszen a felsőoktatás egyszerre forráshiányos és pazarló. A politika, a kormányzó pártszövetség és az ellenzéki pártok szívesen emlegetik a tudásalapú társadalom fontosságát. A felsőoktatás negyedszázados „fejlődésének” vargabetűi azonban nem támogatják ezt. Miközben az oktatás tényleg kevés támogatást kapott a szűkös költségvetési forrásokból, a baj a források allokációja körül volt: a kevésből is sokat fordítottunk életképtelen főiskolák és a nemzetgazdaság szempontjából haszontalan szakok támogatására. Sem az intézmények, sem az oktatáspolitikai nem vette figyelembe a demográfiai mutatókat, csak meg kellett volna nézni a KSH évente közzétett adatait a születések számáról. Ma szomorúan konstatálhatjuk, hogy ez a szám hamarosan évi harmincezer gyerekre csökken, miközben a hatvanhét felsőoktatási intézményünk befogadó kapacitása közelíti a félmilliót. Azok az álmok, hogy majd külföldi hallgatók tömege lepi el az országot, nem reálisak, egyedül a kiemelkedő hírnévvel büszkélkedő orvos- és állatorvos-oktatás képes jelentős számú külföldi hallgatót vonzani. Röviden összegezve: nem tartható fenn ez a hatalmas intézményhálózat komoly szerkezeti átalakítás nélkül. Súlyosbítja helyzetünket az is, hogy a szabadság áráként magasan kvalifikált szakembereink a világ más országaiban dolgoznak a kutatás-fejlesztés és az oktatás területén, pótolhatatlan úrt hagyva a hazai felsőoktatási, kutatási intézményekben, nem beszélve a gazdasági szféráról, ahol nagyon hiányzik a képzett derékhad.

Nagyon helyes kezdeményezés volt az, amikor a felsőoktatásért felelős államtitkár az összes érdekelt fél bevonásával kezdeményezte az ágazat átalakítását körvonalázó koncepció kidolgozását. Ennek legfontosabb eleme az intézmények kategória szintű elválasztása, az egyetemek, főiskolák és közösségi főiskolák feladatkörének megfogalmazása volt. Ez azért lényeges, mert a felsőoktatás leg súlyosabb rákfeneje a feladatkörök keveredése. A bolognai rendszer gyors, politikai nyomásra történt bevezetésével az egyetemek a főiskolák szintjére degradálódtak azzal, hogy a kétféle intézménytípus egyenértékű diplomát adhatott ki az alap- és mesterképzésben, sőt törvényi korlátozás hiányában egyes nagyravágyó főiskolák doktori iskolát is alapítottak. Nem beszélve arról, hogy még olyan főiskola is kiadhatott tiszteletbeli doktori címet, ahol nincs doktori iskola! Ma már az oktatáspolitikai, látván a súlyos gondokat, megtette az első korrekciós lépéseket, a tanárképzésben visszaállította az osztatlan képzést. A bolognai rendszer bevezetésének egyik negatív hozadéka az is, hogy a költséges alapképzést a magyar egyetemekre hagyjuk, a külföldi egyetemek pedig kedvező ösztöndíjrendszerekkel elcsábítják a legkiválóbb hallgatóinkat mester- vagy doktorképzésre. Sok területen mind a mai napig nem készültek el a megfelelő hármas tagozódású tananyagok, jegyzetek. A hallgatók által jogosan kifogásolt gyakorlat az,

hogy a mesterképzésben ugyanazt az előadást hallgatják, amit már az alapképzésbe becsúfoltt tananyagban megkaptak, sőt, a doktori iskolában még harmadszor is. Kisebb egyetemek doktori iskoláiba még az ösztöndíjas helyekre sem találnak kellő számú érdeklődőt. Sajnálatos továbbá, hogy sokan azért jelentkeznek a doktori képzésre, mert szakterületük nem piacképes, a mesterdiplomával nem tudnak elhelyezkedni, és átmeneti menekülésként választják a doktori képzést.

Jogos kritika a felsőoktatási intézményekkel szemben, hogy a „fejkvóta” miatt szinte mindenkit felvesznek, ami jelentős színvonalbeli csökkenéshez vezet. Ennek a gyakorlatnak két hátrányos következménye van: a tanári kar hatalmas energiát kénytelen be-

fektetni a felsőoktatásra alkalmatlan hallgatók felzárkóztatására, míg ez az energia hiányzik a jó vagy kiváló képességű hallgatók képzésére. Egyben félrevezetjük a jó hallgatókat, mert ők nem olyan színvonalú képzést kapnak, amelyet ígérünk nekik a felvételi tájékoztatókban. Sok szerény jövedelmű család minden anyagi forrást megpróbál a gyereke képzésére mozgósítani, és családódotlan szembesül azzal, hogy a kiadott diploma tudástartalma sekélyes és nem piacképes. Nehezen értelmezhető az, miért kívánunk különbséget tenni az egyetemek között azon az alapon, hogy kutatóegyetem vagy egyéb egyetem címmel ruházzuk fel őket. Kutatás nélkül nem egyetem az egyetem; éppen a tudományos kutatás művelése különbözteti meg az egyetemeket a főiskoláktól, amelyeknek a gazdaság számára kell gyakorlati szakembereket képezniük. Vissza kell állítani a gyakorlatorientált képzést, a kettős képzést, amelyben az elméleti tantárgyakat a főiskola vagy az egyetem falai között teljesítik a hallgatók, majd nívós gazdasági intézményben – legyenek azok bankok, szállodák, mezőgazdasági, ipari nagyvállalatok – történik a gyakorlati képzésük. Ehhez az kell, hogy a felsőoktatás két oldala, a hallgatók és oktatók együttműködve követeljenek meg ezt. Ne történhessen meg az sem, hogy egyes intézmények fantomprofesszorokkal csábítják a hallgatókat, akik alig tartózkodnak az adott intézményben. A hallgatók szinte naponta szembesülnek azzal, hogy nem a nagy hírnévű professzor adja le a neve alatt szereplő órát, hanem egy tanársegéd vagy PhD-hallgató, meg azzal is, hogy olyan emeritus professzorok a tisztagjai egy-egy doktori iskolának, akik már évek óta nem jártak volt intézményeikben. Nem említve azt a morbid tény, hogy doktori iskolák honlapjain évekkel ezelőtt elhunyt tanárok szerepelnek.

A felsőoktatási intézmények vezetői sokat szenvednek a méltán elhíresült PPP-beruházásaik súlyos anyagi konzekvenciáitól; ezeket a presztízsbetűzéseket a korábbi oktatási minisztérium rájuk erőltette, helytállni értük azonban ma már senki sem akar. Az is megérne egy vizsgálatot, hogy Németországban miért kerül mindössze húsz százalékkal többbe a PPP-beruházás a hagyományosnál, míg nálunk háromszázzal.

Nem szabad megengedni, hogy méltán nagy hírnévű felsőoktatásunk összeomoljon. Olyan stratégiát kellene kidolgozni, amelyben minden érdekelt fél részt vesz, és javaslataival segítheti a tudásalapú társadalom építését. Az az álláspont, hogy adjon többet a költségvetés a felsőoktatásnak, nem követhető, csak akkor, ha pontosan meghatározzák a rektorok: milyen célokat szolgál az a támogatás, amit kérnek. Nem járható tovább az az út sem, hogy egy-egy rektor különalkut köt a politika erős embereivel. Szem előtt kell tartanunk azt is, hogy minél magasabb képzettsége van egy fiatalnak, annál könnyebben boldogul az életben. Ezért nagy jelentőségű a felsőoktatási szakképzés átalakítása, megerősítése. Az átalakítás már tegnap is késő lett volna, de jobb átgondoltan megtenni azt, és megvárni az ideai választásokat, hogy a felsőoktatás ne válhasson a választási kampány áldozatává.

A szerző a Magyar Felsőoktatási Akkreditációs Bizottság elnöke